

การเปรียบเทียบกลยุทธ์การสอนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศ
มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์กับประเทศไทย
A Comparison of the 21st Century Teaching Strategies of Private Islamic Schools Among
Malaysia, Indonesia, Singapore, and Thailand

มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮี¹ นัชชีมา บาเกะ^{2*} ยูโสบ บุญสุข³ และ อิบรอฮีม ลามีน ซาโน¹
Muhammadafeefee Assalihee¹, Nachima Bakoh^{2*}, Yusop Boonsuk³ and Ibrahim Lamine Sano⁴

¹แผนกวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

²สาขาการวัดและประเมินผล คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000

³สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

¹Teaching Islamic Studies Program, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Muang, Pattani 94000. Thailand

²Measurement and Evaluation Program, Yala Rajabhat University, Muang, Yala 95000. Thailand

³English Section, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Muang, Pattani 94000. Thailand

*Corresponding author, e-mail: taqwamah@gmail.com

(Received: Feb 1, 2021; Revised: Mar 11, 2021; Accepted: Mar 22, 2021)

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ปรับเปลี่ยนไปจากอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในปัจจุบัน วิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบระดับการใช้กลยุทธ์การสอนและระดับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสอนในศตวรรษที่ 21 ระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซียกับประเทศไทย ตัวอย่างเป็นครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา จำนวน 251 คน จากประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และไทย ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงผ่านสมาคมโรงเรียนแต่ละประเทศ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มโรงเรียนต่างประเทศมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติกลยุทธ์การสอนสูงกว่าประเทศไทยในด้าน 1) สร้างระบบประกันคุณภาพ 2) ปรับโครงสร้างหลักสูตร 3) เตรียมความพร้อมก่อนการสอน 4) สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ 5) ปรับการวัดและประเมินผล 6) ประเมินและปรับปรุงการสอน 7) จัดเตรียมทรัพยากรการเรียนรู้ 8) บริหารจัดการเวลา และ 9) บูรณาการอิสลาม ยกเว้นด้าน 1) การออกแบบห้องเรียน 2) บุคลากรสนับสนุน 3) เทคนิคการสอน และ 4) การใช้ไอซีทีในการสอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย ในส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ต่างประเทศมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยในด้าน 1) คุณลักษณะของครูผู้สอน 2) บริบทโรงเรียน 3) บริบทสังคมและวัฒนธรรม 4) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 5) ความรู้ด้านการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 6) นโยบายแห่งรัฐ 7) บริบทชุมชน ยกเว้นด้านการพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย ซึ่งการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับครูในโรงเรียนในการนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนตามบริบทของโรงเรียนต่อไป

คำสำคัญ : กลยุทธ์การสอน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หลักสูตรบูรณาการ การศึกษาในศตวรรษที่ 21

Abstract

Since the 21st century has introduced tremendous changes to the ways learning is managed, schools are obligated to update their pedagogical approaches to reflect current learning situations. This study aimed to compare teaching strategies and compare factors influencing the teaching strategies across Malaysia, Singapore, Indonesia, and Thailand. The samples were 251 teachers at private Islamic schools with integrated curriculums in Malaysia, Indonesia, Singapore, and Thailand's three southern provinces (Deep South), selected through purposive sampling based on shortlists provided by school associations and networks in each country. Data were collected by questionnaires and analyzed in frequency, percentage, mean, and standard deviation. Comparing the Thai to the non-Thai schools, results on

teaching strategies revealed that the ones averagely rated higher in the non-Thai schools included 1) constructions of quality assurance systems, 2) adjustments of curriculum structures, 3) pre-class preparation, 4) building learning cultures, 5) measurement and assessment modification, 6) instructional evaluation and improvement, 7) learning resources provisioning, 8) time management, and 9) integrations of almost all aspects of Islam. The ones averagely rated lower in the non-Thai schools were 1) classroom designs, 2) support staff, 3) teaching techniques, and 4) use of ICT in teaching. Results on factors influencing teaching strategies revealed that the ones rated higher in the non-Thai schools included 1) teacher characteristics, 2) school contexts, 3) social and cultural contexts, 4) parental involvements, 5) knowledge of 21st-century educational management, 6) state policies, and 7) community contexts. The one averagely rated lower in the non-Thai schools was teachers' professional development. These insights are beneficial to teachers when contextualizing education for their schools.

Keywords: Teaching strategy, Private Islamic school, Integrated curriculum, The 21st century education

บทนำ

โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ให้การศึกษและพัฒนาบุคคลในภูมิภาคนี้มาอย่างยาวนาน (Susilo & Dalimunthe, 2019, p. 2) โดยลักษณะของโรงเรียนศาสนานั้นมีหลากหลายรูปแบบและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม โรงเรียนสอนศาสนาแบบสองระบบการศึกษาที่เรียนศาสนากับสามัญเป็นสถาบันประเภทหนึ่งที่เปิดการเรียนการสอนอย่างแพร่หลายในอาเซียน และเป็นสถาบันที่มีความท้าทายอย่างมากในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะบทบาทของครูผู้สอน (Assalihee *et al.*, 2019, pp. 408-409) เพราะมโนทัศน์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเน้นความรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ จากครูเป็นศูนย์กลางไปสู่การให้ความสำคัญต่อผู้เรียน และอิทธิพลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Hussin, 2018, pp. 92-93) ดังนั้นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนอย่างเร่งด่วนเพื่อเตรียมผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความรู้และทักษะที่พร้อมก้าวสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพต่อไปในอนาคต (Ajmain *et al.*, 2019, p. 46)

การศึกษาและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้นมีจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในบริบทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยังคงมีผู้ศึกษาในปริมาณที่จำกัด นอกจากงานวิจัยของ Yamirudeng *et al.* (2017, pp. 1-146) เรื่อง “การพัฒนาแบบของการบูรณาการในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ประสบการณ์จากประเทศ MIB (Malaysia, Indonesia, Brunei)” ซึ่งเน้นการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามการศึกษาข้างต้นเป็นการศึกษาที่ทำความเข้าใจภาพรวมของรูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอนที่จะสามารถนำไปใช้ในโรงเรียนตามบริบทของแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยให้เด่นชัดมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นการต่อยอดจากการศึกษาวิจัยข้างต้น การศึกษาในประเด็นการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาอย่างเร่งด่วน เพราะครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยังคงใช้วิธีการสอนแบบเดิมและยังขาดแนวทางในการนำไปใช้ในบริบทโรงเรียน

การศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาเชิงลึกที่ต่อยอดจากการศึกษาที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นไปที่ประเด็นการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ซึ่งเป้าหมายหลักคือการศึกษากลยุทธ์การสอนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเลือกศึกษาโรงเรียนมัธยมในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับโรงเรียนในประเทศไทย เนื่องจากเป็นประเทศที่มีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจำนวนมากและหลายมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ดังนั้นข้อมูลการเปรียบเทียบจากประเทศข้างต้นจะมีประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปปรับใช้ในบริบทประเทศไทย โดยการศึกษานี้กำหนดนิยามกลยุทธ์การสอนในลักษณะรูปแบบ เทคนิค วิธีการ หรือกระบวนการที่ครูผู้สอนใช้เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย โดยกรอบการวิเคราะห์กลยุทธ์ประยุกต์ใช้แนวคิดของ กรีนเบิร์ก และดาวีลา (Greenberg & Davila, 2002, Online) จาก Harvard-MIT Division of Health Sciences and Technology ได้เสนอองค์ประกอบของกลยุทธ์การสอน ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้เรียนเป้าหมายของการเรียนรู้ จุดแข็งของวิทยาการการสอน และคุณลักษณะการสอนของผู้สอน ข้อจำกัดใน

ด้านการสอน เช่น เวลา สถานที่ บุคลากรสนับสนุน ทรัพยากรการเรียนรู้ เป็นต้น การตัดสินใจเชิงแนวทางการจัดการเรียนรู้อาจจะดำเนินการอย่างไร การวัดผล และการนำผลสะท้อนทั้งหมดไปปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งผลจากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาเป็นนโยบายการศึกษา การพัฒนากลยุทธ์การสอนในศตวรรษที่ 21 ของครูโรงเรียนเอกชนศาสนาอิสลามในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบระดับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **ประชากร** คือ ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาหลักสูตรบูรณาการ ในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ที่ทำการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนเครือข่ายในแต่ละประเทศ และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาหลักสูตรบูรณาการในสามจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย **ตัวอย่าง** จำนวน 251 คน ทำการคัดเลือกโดยเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มครูในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ จำนวน 156 คน ประกอบด้วยครูจากโรงเรียน 1 แห่งในประเทศมาเลเซีย จำนวน 59 คน ครูจากโรงเรียน 1 แห่งในประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 67 คน และครูจากโรงเรียน 1 แห่ง จากประเทศสิงคโปร์ จำนวน 30 คน และ 2) ครูจากโรงเรียน 3 แห่งในประเทศไทย จำนวน 95 คน

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามสำหรับประเมินความคิดเห็นของครูที่มีต่อกลยุทธ์การสอนของครูผู้สอนกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 แบบสอบถามมีทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษามลายู โดยแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามลักษณะแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย 4 ตอน คือ 1) คำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) คำถามเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 3) คำถามเกี่ยวกับการดำเนินการด้านกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และ 4) คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนในศตวรรษที่ 21 ของครูผู้สอน

3. **การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ** แบบสอบถามได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้พิจารณาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Item Content Validity Index: I-CVI) มีค่า I-CVI อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ทุกข้อ และนำแบบประเมินที่ผ่านการปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาหลักสูตรบูรณาการในสามจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย จำนวน 50 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ ซึ่งพบว่ามีความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าความสอดคล้องภายใน โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ ครอนบาค แอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ดังนี้ 1) แบบสอบถามแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 2) แบบสอบถามการดำเนินการด้านกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และ 3) แบบสอบถามปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนในศตวรรษที่ 21 มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ทำหนังสือขออนุญาตเป็นทางการจากมหาวิทยาลัยไปถึงหน่วยงานที่กำกับดูแลโรงเรียนในแต่ละประเทศ พร้อมกับส่งคำชี้แจงรายละเอียดการวิจัย รูปแบบการเก็บข้อมูล เครื่องมือ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับการเก็บข้อมูลให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ เอกสารข้างต้นจะส่งถึงผู้บริหารโรงเรียนแต่ละโรงเรียนไปพร้อมกันเพื่อพิจารณาอนุญาตให้เข้าไปเก็บข้อมูล

5. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ใช้สถิติบรรยายเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มประชากร ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) สำหรับเกณฑ์การแปลผลระดับกลยุทธ์การสอน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสอน ใช้เกณฑ์ของ Ruengpraphan (2002, p. 30) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ 4.21 - 5.00 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด 3.41 - 4.20 หมายถึง อยู่ในระดับมาก 2.61 - 3.40 ปานกลาง หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง 1.81 - 2.60 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย และ 1.00 - 1.80 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และ 2) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย และ 3) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 ความถี่ และ ร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา (n = 251)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประเทศ		
- อินโดนีเซีย	67	26.70
- มาเลเซีย	59	23.50
- สิงคโปร์	30	12.00
- ไทย	95	37.80
เพศ		
- ชาย	64	25.50
- หญิง	187	74.50
อายุ		
- ต่ำกว่า 31 ปี	89	35.50
- 31-40 ปี	99	39.40
- 41-50 ปี	46	18.30
- 51 ปีขึ้นไป	17	6.80
การศึกษาสูงสุด		
- ปริญญาตรี	210	83.70
- ปริญญาโท	33	13.10
- ปริญญาเอก	3	1.20
- อื่น ๆ	5	2.00
ระยะเวลาประสบการณ์ในการสอน		
- 1-5 ปี	88	35.10
- 6-10 ปี	71	28.30
- 11-15 ปี	48	19.10
- 16 ปีขึ้นไป	44	17.50
รายวิชาที่สอน		
- วิทยาศาสตร์	57	22.70
- คณิตศาสตร์	51	20.30
- ภาษาอังกฤษ	25	10.00
- สังคมศึกษา	47	18.70
- อิสลามศึกษา	71	28.30

จากตารางที่ 1 พบว่า ครูส่วนใหญ่เป็นครูจากประเทศไทย จำนวน 95 คน (ร้อยละ 37.80) รองลงมาคือ ประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 67 คน (ร้อยละ 26.70) ประเทศมาเลเซีย จำนวน 59 คน (ร้อยละ 23.50) และประเทศสิงคโปร์ จำนวน 30 คน (ร้อยละ 12.00) ตามลำดับ ครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 187 คน (ร้อยละ 74.50) โดยครูส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 99 คน (ร้อยละ 39.40) รองลงมา มีอายุต่ำกว่า 31 ปี จำนวน 89 คน (ร้อยละ 35.50) และมีอายุ

ระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 46 คน (ร้อยละ 18.30) ตามลำดับ ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 210 คน (ร้อยละ 83.70) รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท จำนวน 33 คน (ร้อยละ 13.10) และอื่น ๆ จำนวน 5 คน (ร้อยละ 2.00) ตามลำดับ ระยะเวลาประสบการณ์ในการสอนของครูส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการสอน 1-5 ปี จำนวน 88 คน (ร้อยละ 35.10) รองลงมาคือ 6-10 ปี จำนวน 71 คน (ร้อยละ 28.30) และ 11-15 ปี จำนวน 48 คน (ร้อยละ 19.10) ตามลำดับ รายวิชาที่สอน ครูส่วนใหญ่สอนวิชาอิสลามศึกษา จำนวน 71 คน (ร้อยละ 28.30) ตามด้วยวิทยาศาสตร์ จำนวน 57 คน (ร้อยละ 22.70) และคณิตศาสตร์ จำนวน 51 คน (ร้อยละ 20.30) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มต่างประเทศกับประเทศไทย

กลยุทธ์การสอน	3 ประเทศ		ระดับ ความคิดเห็น	ประเทศไทย		ระดับ ความคิดเห็น	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ประเทศไทยกับต่างประเทศ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.		
1. สร้างระบบประกันคุณภาพ	4.48	0.56	มากที่สุด	4.10	0.61	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
2. ปรับโครงสร้างหลักสูตร	4.15	0.60	มาก	3.61	0.57	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
3. เตรียมความพร้อมก่อนการสอน	4.06	0.49	มาก	3.76	0.57	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
4. สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้	4.04	0.59	มาก	3.61	0.65	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
5. ปรับการวัดและประเมินผล	3.98	0.55	มาก	3.73	0.54	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
6. ประเมินและปรับปรุงการสอน	3.86	0.53	มาก	3.65	0.59	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
7. จัดเตรียมทรัพยากรการเรียนรู้	3.85	0.81	มาก	3.48	0.71	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
8. บริหารจัดการเวลา	3.84	0.57	มาก	3.39	0.70	ปานกลาง	3 ประเทศ > ประเทศไทย
9. บูรณาการอิสลาม	3.81	0.56	มาก	3.33	0.84	ปานกลาง	3 ประเทศ > ประเทศไทย
10. ใช้ไอซีที	3.71	0.58	มาก	3.91	0.60	มาก	3 ประเทศ < ประเทศไทย*
11. จัดให้มีบุคลากรสนับสนุน	3.60	0.95	มาก	3.89	0.72	มาก	3 ประเทศ < ประเทศไทย*
12. ใช้เทคนิคในการสอน	3.48	0.83	มาก	3.71	0.51	มาก	3 ประเทศ < ประเทศไทย*
13. ออกแบบห้องเรียน	3.46	0.59	มาก	3.77	0.70	มาก	3 ประเทศ < ประเทศไทย*

*ค่าเฉลี่ยที่ประเทศไทยสูงกว่าต่างประเทศ

จากตารางที่ 2 พบว่า ครู 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) ให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมาคือ เนื้อหาและโครงสร้างหลักสูตร ($\bar{X} = 4.15$) ตามด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.06$) และวัฒนธรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ($\bar{X} = 4.04$) ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทย พบว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด เช่นเดียวกับ 3 ประเทศ ($\bar{X} = 4.10$) รองลงมาคือ การใช้ไอซีทีในการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.91$) ตามด้วยบุคลากรสนับสนุน ($\bar{X} = 3.89$) และการออกแบบห้องเรียน ($\bar{X} = 3.77$) ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลยุทธ์การสอน ระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย พบว่า 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการออกแบบห้องเรียน บุคลากรสนับสนุน เทคนิคที่ใช้ในการสอน และการใช้ไอซีทีในการสอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย

3. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มต่างประเทศกับประเทศไทย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลยุทธ์การสอน	3 ประเทศ		ระดับความคิดเห็น	ประเทศไทย		ระดับความคิดเห็น	การแปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.		
1. คุณลักษณะของครูผู้สอน	4.40	0.50	มากที่สุด	3.97	0.57	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
2. บริบทโรงเรียน	4.28	0.70	มากที่สุด	3.82	0.74	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
3. บริบทสังคมและวัฒนธรรม	4.27	0.64	มากที่สุด	3.61	0.58	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
4. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง	4.27	0.70	มากที่สุด	3.72	0.64	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
5. ความรู้ด้านการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21	4.26	0.50	มากที่สุด	3.79	0.50	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
6. นโยบายแห่งรัฐ	4.09	0.80	มาก	3.55	0.70	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
7. บริบทชุมชน	3.99	0.78	มาก	3.80	0.69	มาก	3 ประเทศ > ประเทศไทย
8. การพัฒนาวิชาชีพครู	3.24	0.64	ปานกลาง	3.66	0.57	มาก	3 ประเทศ < ประเทศไทย*

*ค่าเฉลี่ยที่ประเทศไทยสูงกว่าต่างประเทศ

จากตารางที่ 3 พบว่า ครู 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มากที่สุด ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านโรงเรียน ($\bar{X} = 4.28$) ตามด้วยปัจจัยด้านผู้ปกครองและสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.27$) และปัจจัยความรู้ด้านการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ($\bar{X} = 4.26$) ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทย พบว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มากที่สุด เช่นเดียวกับ 3 ประเทศ ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านโรงเรียน ($\bar{X} = 3.82$) และตามด้วยปัจจัยด้านชุมชน ($\bar{X} = 3.80$) และปัจจัยความรู้การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ($\bar{X} = 3.79$) ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสอน ระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย พบว่า 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยในทุกด้าน ยกเว้นด้านการพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาพบว่ากลยุทธ์การสอน ได้แก่ สร้างระบบประกันคุณภาพ ปรับโครงสร้างหลักสูตร เตรียมความพร้อมก่อนการสอน สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ปรับการวัดและประเมินผล ประเมินและปรับปรุงการสอน จัดเตรียมทรัพยากรการเรียนรู้ บริหารจัดการเวลา บูรณาการอิสลาม ใช้ไอซีที จัดให้มีบุคลากรสนับสนุน ใช้เทคนิคในการสอน ออกแบบห้องเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากขึ้นไปทั้งหมด ยกเว้นประเทศไทยที่กลยุทธ์การบริหารจัดการเวลากับการบูรณาการที่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งค่าเฉลี่ยในระดับมากขึ้นไปบ่งบอกถึงการปฏิบัติที่โรงเรียนพยายามใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการพัฒนาผู้เรียนเพราะสามารถช่วยสร้างความพึงพอใจต่อผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้ (Swanson *et al.*, 2011, pp. 81-90) สอดคล้องกับการศึกษาของ Muhammadiyah *et al.*, (2015, pp. 137-138) ที่ศึกษาพบว่าการวางแผนการสอน การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย การสอนที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย และวัฒนธรรมการเรียนรู้สามารถส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนได้

การศึกษาทั้ง 4 ประเทศพบว่า ครูให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด โดยเฉพาะในประเทศไทย สิงคโปร์ที่มีความท้าทายอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน เพราะรัฐบาลต้องการพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงได้กำหนดคุณภาพการศึกษาที่มีมาตรฐานสูง โรงเรียนจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายข้างต้น (Nor *et al.*, 2017, pp. 238-249) โดยโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาต้องมีแผนในการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สำนักงานกรรมการอิสลาม (MUIS) จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกับโรงเรียน (Rahman *et al.*, 2019, p. 202) เช่นเดียวกับประเทศอินโดนีเซียที่ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษา (Susilana & Asra, 2018, pp. 18-19) และ

มาเลเซียที่นอกจากกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาแล้วยังได้กำหนดมาตรฐานการสอนของครูด้วย (Malaysian teacher standard) (Malaysian Qualifications Agency, 2014, p. 16) เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามเป้าหมายคุณภาพและมาตรฐานที่รัฐกำหนด ในส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสอน ครู 4 ประเทศ พบว่าครูให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Coenen *et al.* (2018, pp. 870-873) และ Assalihee *et al.* (2019, p. 29) ที่พบว่าคุณลักษณะของครูผู้สอนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

ข้อมูลด้านเดียวด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ครูไทยมีค่าเฉลี่ยมากกว่าประเทศอื่นคือการพัฒนาด้านวิชาชีพของครูผู้สอน ถือเป็นข้อค้นพบที่น่าสนใจยิ่ง ซึ่งสาเหตุอาจมาจากการที่ครูไทยต้องเข้าร่วมการอบรมมากกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ในประเทศอาเซียน โดยข้อมูลจาก Office of Learning Society and Youth Quality Promotion (2014, Online) ที่ได้สำรวจกิจกรรมครูไทย จำนวน 427 คน พบว่าครูต้องใช้เวลาทำกิจกรรมภายนอกชั้นเรียนที่ไม่ใช่การจัดการเรียนการสอนเฉพาะวันธรรมดามากถึง ร้อยละ 45 ของเวลาทั้งหมด ซึ่งถือเป็นตัวเลขที่สูงมาก โดยกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่ไม่ใช่การเรียนการสอนที่ครูใช้เวลามากที่สุด 3 อันดับ คือ การประเมินของหน่วยงานภายนอก การแข่งขันทางวิชาการ และการอบรมจากหน่วยงานภายนอก ตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่พบว่าโรงเรียนในต่างประเทศจะไม่เน้นการพัฒนาวิชาชีพครูโดยการอบรมหรือถ้ามีการอบรมจะเน้นพัฒนาครูในโรงเรียนเป็นหลักยกเว้นครูใหม่เท่านั้นที่อาจมีการอบรมมากกว่าครูอื่น ๆ ข้อค้นพบข้างต้นจึงเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่งที่ทุกฝ่ายต้องทบทวนเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูที่อาจใช้เวลามากจนครูกังวลกับการฝึกอบรมโดยหน่วยงานภายนอกบ่อยและอาจส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนตามมา

ข้อค้นพบที่สำคัญประการหนึ่งคือนโยบายแห่งรัฐซึ่งจากค่าเฉลี่ยของประเทศไทยต่ำที่สุดในขณะที่ต่างประเทศมีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับที่ 6 จากตัวแปรทั้ง 8 ด้านซึ่งถือว่าอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน แม้ค่าเฉลี่ยโดยรวมยังอยู่ในระดับมากและนโยบายทางการเมืองหรือรัฐก็มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน (Lubis, 2017, pp. 3-4; Mas'ud, 2013, pp. 285-287) แต่ผู้บริหารโรงเรียนและครูหลายท่านได้สะท้อนว่านโยบายแห่งรัฐอาจมีผลในภาพรวมของการจัดการศึกษาแต่กระบวนการต่าง ๆ และการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยรวมแล้วโรงเรียนมีอำนาจและบทบาทในการดำเนินการและตัดสินใจได้อย่างอิสระหลายด้าน ในหลายประเทศโรงเรียนอาจไม่ถูกสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องพยายามสร้างคุณภาพด้วยตนเองเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับประเทศมาเลเซียที่กล่าวว่าภาครัฐจะมุ่งให้ความสำคัญต่อโรงเรียนรัฐมากกว่าเอกชน ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องดำเนินการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถเห็นด้วยกับข้อค้นพบข้างต้นที่ในความเป็นจริงโรงเรียนมีอิสระหลายด้านในการพัฒนานักเรียนและครูในโรงเรียน ดังนั้นการกล่าวโทษหรืออ้างปัจจัยทางภาครัฐอยู่ฝ่ายเดียวอาจทำให้โรงเรียนเสียเวลาจนไม่สามารถคิดถึงการเดินหน้าพัฒนาโรงเรียนได้อย่างจริงจังและมีคุณภาพ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์การศึกษาจากการมุ่งเน้นเนื้อหาไปสู่กระบวนการเรียนรู้หรือทักษะผู้เรียน จำเป็นที่โรงเรียนจะต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนตามเป้าหมายที่กำหนด การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบระดับการใช้กลยุทธ์การสอน และเปรียบเทียบระดับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลยุทธ์การสอนระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซียกับประเทศไทย ซึ่งการศึกษาพบว่าโรงเรียนในประเทศอาเซียนรวมถึงประเทศไทยต่างให้ความสำคัญต่อกลยุทธ์การสอนที่ต้องพิจารณาองค์ประกอบที่ครอบคลุมให้มากที่สุด ตั้งแต่ประเด็นการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด เนื้อหาและโครงสร้างหลักสูตร การเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน วัฒนธรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การปรับปรุงการเรียนการสอน ทรัพยากรการเรียนรู้ การบริหารจัดการเวลา การบูรณาการอิสลาม การใช้ไอซีที บุคลากรสนับสนุน เทคนิคที่ใช้ในการสอน และการออกแบบห้องเรียน อย่างไรก็ตามโรงเรียนควรพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อสามารถวางแผนและจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน การศึกษานี้เลือกศึกษาโรงเรียนในต่างประเทศเพียงประเทศละ 1 โรงเรียนเท่านั้น ซึ่งอาจจะยังไม่สามารถสรุปว่าเป็นภาพรวมของประเทศนั้น ๆ ได้ ด้วยข้อจำกัดของการเข้าถึงข้อมูลและการเดินทางไปต่างประเทศของทีมวิจัย อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการศึกษานี้ถือว่ามีประโยชน์ต่อโรงเรียนและนักการศึกษาที่จะได้เห็นประเด็นกลยุทธ์การสอนและสถานภาพของการปฏิบัติระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ และการมองเห็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนในโรงเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสำนักงานการศึกษาเอกชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สถาบันผลิตครู ได้แก่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา คณะวิทยาการอิสลามกับคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สามารถนำข้อค้นพบไปปรับใช้ในการพัฒนาหลักสูตรครุศาสตร์และจัดหลักสูตรพัฒนาครู หลักสูตรระยะสั้นในการอบรมครูหรือผู้บริหารการศึกษาในพื้นที่ สำหรับโรงเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการออกแบบการสอนในชั้นเรียน การจัดการชั้นเรียน การวางแผนและพัฒนาครูผู้สอนในโรงเรียนให้มีกลยุทธ์การสอนที่หลากหลาย และเพื่อให้การศึกษามีความลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น สำหรับการวิจัยในอนาคตผู้สนใจสามารถนำกลยุทธ์ไปวิจัยและพัฒนาเป็นโปรแกรมพัฒนาครูหรือการนำกลยุทธ์ไปวิจัยนำร่องใช้ในโรงเรียนและประเมินผลการปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจากการศึกษามากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “การสังเคราะห์กลยุทธ์การสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21” ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) สัญญาเลขที่ RDG6110058

เอกสารอ้างอิง

- Ajmain, M. T., Mahpuz, A. N. A., Rahman, S. N. H. A., & Mohamad, A. M. (2019). Industrial revolution 4.0: innovation and challenges of Islamic education teachers in teaching. *BITARA International Journal of Civilizational Studies and Human Sciences (e-ISSN: 2600-9080)*, 2(1), 38-47.
- Assalihee, M., Boonsuk, Y., Bakoh, N., & Sano, I. L. (2019). Reconceptualizing the 21st century English pedagogies for Islamic school teachers in asean. *Journal of Nusantara Studies (JONUS)*, 4(1), 401-421. <https://doi.org/10.24200/jonus.vol4iss1pp401-421>.
- Assalihee, M., Saithong, S., Asmimana, K., & Bakoh, N. (2019). Teaching behaviors of the teaching Islamic studies pre-service teachers to encourage the students' critical thinking skills in the Southern-Border Province contexts. *Journal of Behavioral Science for Development (JBSD)*, 11(1), 15-34.
- Coenen, J., Cornelisz, I., Groot, W., Maassen van den Brink, H., & Van Klaveren, C. (2018). Teacher characteristics and their effects on student test scores: A systematic review. *Journal of economic surveys*, 32(3), 848-877.
- Greenberg, J., & Davila, M. (2002). *The elements of a strategic teaching analysis* [Online]. Retrieved January 29, 2021, from: <http://tll.mit.edu/help/what-strategic-teaching>.
- Hussin, A. A. (2018). Education 4.0 made simple: Ideas for teaching. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 6(3), 92-98. <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.6n.3p.92>
- Lubis, S. A. (2017). Islamic education in Indonesia and Malaysia: The existence and implementation until 20th century. *EDUKASI: Jurnal Penelitian Pendidikan Agama dan Keagamaan*, 15(1), 1-12.
- Malaysian Qualifications Agency. (2014). *Education program standard*. Selangor Darul Ehsan: Malaysian Qualifications Agency.
- Mas'ud, A. R. (2013). Politics of the nation and Madrasah's policy. *EDUKASI: Jurnal Penelitian Pendidikan Agama dan Keagamaan*, 11(3), 277-288.
- Muhammadi, N., Marzuki, S. C. b. H., & Hussin, M. (2015). The madrasah leadership, teacher performance and learning culture to improve quality at madrasah tsanawiyah negeri Jakarta of South. *J. Mgmt. & Sustainability*, 5, 129-145.

- Nor, M. R. M., Senin, N., Hambali, K. M. K., & Ab Halim, A. (2017). Survival of Islamic education in a secular state: the madrasah in Singapore. *Journal for Multicultural Education*, 11(4), 238-249.
<https://doi.org/10.1108/JME-06-2016-0043>
- Office of Learning Society and Youth Quality Promotion. (2014). *Outside classroom activities affect the teaching and learning of teachers* [Online]. Retrieved January 27, 2021, from:
<http://www.qlf.or.th/Mobile/Details?contentId=976>. (in Thai)
- Rahman, A., Warsah, I., & Murfi, A. (2019). Islamic education system in Singapore: Current Issues and Challenges. *Jurnal Pendidikan Islam*, 8(2), 197-222. <http://doi.org/10.14421/jpi.2019.82.197-222>.
- Ruengraphan, C. (2002). *Foundation of statistic with the example of using Minitab SPSS and SAS program*. Khon kaen: Khon Kaen University.
- Susilana, R., & Asra, A. (2018). Development of quality assurance system in culture and nation character education in primary education in Indonesia. *MOJES: Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 1(2), 17-24.
- Susilo, S., & Dalimunthe, R. P. (2019). Moderate Southeast Asian Islamic education as a parent culture in deradicalization: Urgencies, strategies, and challenges. *Religions*, 10(1), 1-16.
<https://doi.org/10.3390/rel10010045>
- Swanson, E. A., Nicholson, A. C., Boese, T. A., Cram, E., Stineman, A. M., & Tew, K. (2011). Comparison of selected teaching strategies incorporating simulation and student outcomes. *Clinical Simulation in Nursing*, 7(3), 81-90. <https://doi.org/10.1016/j.ecns.2009.12.011>
- Yamirudeng, M., Lalateb, P., Waelateh, B., Useng, N., & Musor, M. (2017). *The development of integrated education of high school in a multicultural society: An experience from MIB (Malaysia, Indonesia, Brunei)*: Thailand Research Council and Thailand Research Fund.